

The principles of breeding in biography of imam hossein

Ruhollah Afzali gorouh^۱

Mahdi Bahrehmand^۲

Reza Saboki^۳

۱. Assistant Professor, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Jiroft Branch, Kerman, Iran
۲. Assistant Professor, Department of Law and Theology, Jiroft Branch, Islamic Azad
۳. PhD student in Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Islamic Azad University, Jiroft Branch, Kerman, Iran

Abstract

Man can achieve his goals and ideals only in the light of correct and methodical upbringing. It is because of this that large investments are made in societies for the education of children. It is not possible to do this task without relying on the views of divine leaders and their behavior. We believe that our imams have been successful models in all aspects of education and relying on their education is the best way to raise children. In this article, relying on an analytical and descriptive study, we examine the educational style of Imams (a.s.), especially Imam Hussein (a.s.).

Keywords: raising a child - speaking life - Imam Hossein (a.s.)

^۱ Afzaligorooh58@gmail.com

^۲ bahrehmand.mehdi@yahoo.com

^۳ R_saboky۱۲۳۴۵۶@gmail.com

مبانی فرزندپروری در سیره امام حسین (ع)

روح الله افضلی گروه^۱

مهدی بهره مند^۲

رضا سابکی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۰

چکیده

انسان تنها در پرتو تربیت صحیح و روشمند است که به اهداف و آرمان های خود دست پیدا می کند. از این رهگذر است که در جوامع، برای تربیت فرزندان سرمایه گذاری های کلان صورت می گیرد. انجام این وظیفه بدون تکیه بر دیدگاههای رهبران الهی و رفتار آنان ممکن نیست. ما باور داریم که امامان در همه ی ابعاد تربیتی، الگوهایی موفق بوده اند و تکیه بر سیره ی تربیتی آنان بهترین شیوه ی فرزند پروری است. در این نوشتار با تکیه بر مطالعه ی تحلیلی و توصیفی به بررسی سبک تربیتی ائمه (ع) بالانحص امام حسین (ع) می پردازیم.

کلید واژگان: تربیت فرزند - سیره گفتاری - امام حسین (ع)

^۱ استادیار گروه حقوق و الهیات، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران

^۲ استادیار گروه حقوق و الهیات، واحد جیرفت، دانشگاه آزاد اسلامی، جیرفت، ایران

^۳ - دانشجوی مقطع دکتری دانشگاه آزاد اسلامی جیرفت، ایران.

مقدمه

ائمه معصومین (ع)، در تمام ابعاد هدایتی و تربیتی، الگوهای کامل و مطمئن به شمار می آیند و تکیه بر گفتارها و رفتارهای تربیتی آنها در مسیر تحقق این وظیفه‌ی حظیر، بهترین ره توشه است. تمام معصومان (ع) نور واحده بوده و هدفی مشترکی دارند، ولی به اقتضای موقعیت‌ها در سیره‌ی تربیتی آنها، شگردهای گوناگونی به چشم می‌خورد. در این میان، امام حسین (ع)، از موقعیت ویژه‌ای برخوردار است. بالاخص بخش پایانی عمر شریف حضرت، یعنی زمان تحقق حادثه‌ی کربلا، که نکات تربیتی بیشتری را در خود دارد.

۱. تربیت عاطفی

محبت به فرزندان امری است که خدا آن را در دل والدین به ودیعه نهاده است، اما آنچه که آثار تربیتی فراوانی به دنبال دارد، ابراز محبت است که والدین و مربیان می‌توانند در پرتو آن زمینه‌ی تربیت صحیح را فراهم آورند. چه بسیارند والدینی که به فرزندان خود علاقه‌ی فراوان دارند، اما آن را ابراز نمی‌کنند، در حالی که محبت وقتی سازنده و تاثیرگذار خواهد بود که فرزند از آن آگاهی یابد.

امام حسین (ع) به عنوان الگوی تربیتی مطمئن و کامل، محبت به فرزندان را از نیازهای ضروری آن دانسته، در قالب‌های گوناگون به ابراز آن می‌پرداخت، گاه با درآغوش گرفتن و به سینه چسبانیدن خردسالان، زمانی با بوسیدن آنان و گاه با به زبان آوردن کلمات شیرین و محبت‌آمیز.

عبداللہ بن عقبہ می گوید: «كنت عند الحسين بن علي (ع) اذ دخل علي بن الحسين الاصغر فدعاه الحسين (ع) وضمه اليه ضما و قبل ما بين عينيه ثم قال بابي انت ما اطيب ريحك و احسن خلقك، نزد حسين بن علي (ع) بودم، در اين هنگام علي بن حسين کوچک وارد شد، حضرت او را صدا زد در آغوش گرفت و میان دو چشمش را بوسید و سپس فرمود: «پدرم به فدایت باد! چقدر خوشبو و زیبایی». (علامه مجلسی، ۱۳۹۷ ق یکی از خواسته های طبیعی نوجوانان و جوانان این است که به شایستگی مورد تکریم قرار گیرند و پدران و مادران در معاشرت و تمام شئون زندگی با آنان مانند بزرگسالان برخورد کنند. رسول خدا (ص) فرمود: «اکرموا اولادکم و احسنوا ادبهم، فرزندان خود احترام کنید و آنان را نیکو تربیت نمایید» (طبرسی، ۱۳۷۰ ق)

امام رضا (ع) نیز می فرماید: «اجمل معاشرتک مع الصغیر و الکبیر، برخورد معاشرت خود را با کوچک و بزرگ زیبا گردان». (محدث نوری، ۱۴۲۹ ق)

فرزندان نیازمند احترامند، اگر بانو جوانی رفتار کودکانه شود سخت ناراحت و آزرده خاطر می شود؛ زیرا احساس می کند که دیگران هنوز او را به چشم کودک می نگرند و حاضر نیستند با وی معامله یک انسان بالغ و کامل کنند. (محمد تقی فلسفی جوان از منظر عقل و احساس، ج ۱، ص ۴۳۵)

بر اساس این، مهم ترین وظیفه ی والدین نسبت به فرزندان آن است که با احترام گذاشتن به او، همواره، شخصیت فردی و اجتماعی او را حفظ کنند او را در میان همسالان و همبازی هایش خوار نکنند. روزی امام حسن (ع) و امام حسین (ع) نزد پیامبر (ص) رفتند. پیامبر به احترام آنان از جای برخاست و به انتظار ایستاد.

پیامبر (ص) همچنان منتظر ایستاده بود، سرانجام رسول خدا (ص) به طرف آنها رفت، بغل باز کرد؛ هر دو را بر دوش خود سوار نمود و به راه افتاد، در حالیکه می

فرمود: «فرزندان عزیزم، مرکب شما چه خوب مرکبی است و شما ها چه سواران خوبی هستید». (علامه مجلسی، ۱۳۹۷ ق)

۲. تربیت رفتاری

خلق رویکرد رفتاری، رفتارهای خوب و بد را باید به فرزند آموخته شوند. در این رویکرد، رفتارهای خوب باید مورد تشویق و تقویت قرار گیرند و در مقابل و در مورد رفتارهای نامناسب باید به فرزند تذکر داد تا دوباره تکرار نشوند.

یکی از شیوه های تربیتی، تشویق است. تشویق متناسب با فعالیت انجام شده، منجر به ایجاد انگیزه در فرد می شود و به تقویت رفتار می انجامد.

چه بسا فرزندان از ارزش و استعداد خود آگاهی نداشته، خویش را ناچیز می شمارند، از این رو والدین باید ویژگی های مثبت فرزندان را شناسایی و کشف کنند. در اسلام بر تشویق فرزندان هنگام بروز فضایل اخلاقی تاکید شده است. امام سجاد (ع) فرمود: «من به بیماری مبتلا شدم پدرم بر بالینم آمد و فرمود: چه خواسته ای داری؟ عرض کردم: دوست دارم از کسانی باشم که دوباره آنچه خداوند برایم تدبیر کرده و چیزی نپرسم! پدرم در مقابل این جمله به من آفرین گفت و فرمود: تو مانند ابراهیم خلیلی، به هنگام گرفتاری جبرئیل نزدش آمد و پرسید: از ما کمک می خواهی؟ او در جواب فرمود: درباره آنچه پیش آمده از خداوند سوال نمی کنم.

خداوند مرا کافی است و او بهترین وکیل است». (راوندی، ۱۳۶۶ ش)

۳- تربیت شناختی و آموزشی

قرآن در تربیت دینی جایگاهی بس عظیم دارد، به همین دلیل آموزش قرآن در دوران کودکی و نوجوانی اهمیت زیادی دارد. ابن سینا نیز در این رابطه گفته است: «هر

گاه کودک آماده تلقین و آموزش قرآن گردید، و گوشش استعداد شنیدن و آمادگی پذیرش آن را پیدا کرد، باید تعلیم قرآن به او شروع شود و حروف الفبا و آگاهی های دینی به او تفهیم گردد». (احمدی میانجی، ۱۴۲۷ ق)

باید از همان ابتدای کودکی و نوجوانی قرآن را به فرزندان آموخت تا اینکه قبل از هر چیز روح قرآن در قلبشان نفوذ کند. همچنین باید از آغاز کودکی عقاید دینی و احکام قرآنی به آنان تلقین شود، تا براساس محبت و علاقه به قرآن و بر حسب رهنمودها و انجام اوامر و پرهیز از نواهی آن پرورش یابند و پیوسته در دوران به اخلاق قرآن تمسک جویند. کودکانی که با قرآن مانوس شده باشند از لحاظ رفتاری با دیگر کودکان تفاوت های بسیاری دارند. خواندن قرآن و درک مفاهیم آن می تواند رفتارهای نامطلوب انسان را از بین ببرد.

امام حسین (ع) نیز به تعلیم قرآن به فرزندان خود اهمیت می داد تا آنجا که به معلم قرآن فرزندان خویش جایزه داد. شخصی به نام عبدالرحمان در مدینه معلم کودکان بود و یکی از فرزندان امام حسین (ع) به نام جعفر نزدش آموزش می دید.

معلم جمله «الحمد لله رب العالمین» را به جعفر تعلیم داد. هنگامی که جعفر این جمله را برای پدر قرائت کرد، حضرت معلم فرزندش را فرا خواند و هدیه ای با ارزش به او داد. وقتی حضرت به سبب پاداش زیاد مورد پرسش قرار گرفت در جواب فرمود: «هدیه من برابر با تعلیم احمد الله رب العالمین است». (بحرانی، ۴۱۵ ق)

البته از دیدگاه اسلام، همراه با آموزش قرآنی، فراگیری سخنان ائمه (ع) نیز از اهمیت خاصی برخوردار است، زیرا کلام ارزشمند ایشان، تفسر کننده آیات قرآن است. قرآن و سخنان اهل بیت (ع) مکمل یکدیگرند و یکی بدون دیگری نمی تواند درک عمیق در انسان ایجاد کند. زمانی که «فرزدق» در دوران کودکی همراه پدرش به حضور

امام علی (ع) رسید، امام از پدرش سوال کرد: «این پسر کیست؟ جواب داد: او فرزند من است. که شعر و کلام عرب را آنچنان به او آموختم که مهارت کامل در این فن دارد». آن مرد انتظار داشت که فرزندش مورد تشویق امام (ع) قرار بگیرد، ولی امام (ع) که افتخار کودک مسلمان را در فراگیری قرآن می دانست فرمود: «اگر قرآن را به او یاد می دادی برایش بهتر بود». فرزدق وقتی این سخن امام را شنید به فکر فرو رفت. کلام امام (ع) در قلبش نشست و این سخن همیشه در خاطرش ماند.

از آن لحظه خودش را مقید کرد تا وقتی قرآن را حفظ نکند آرام ننشیند. چنین نیز کرد و قرآن را کاملاً حفظ نمود. (ابن ابی الحدید، ۱۳۹۳)

برخی والدین در نهادینه سازی تربیت دینی فرزندان فعالیت های قابل قبولی انجام می دهند، چنانکه امروزه یکی از سنت های حسنه، گرفتن جشن تکلیف برای فرزندان است. این جشن در نهادینه سازی مفاهیم قرآنی و دستورات اسلام بسیار تاثیر گذار است. سید بن طاووس، نه تنها به سالروز مکلف شدن خود اهمیت می دهد، بلکه از آن به عنوان بزرگ ترین عید یاد می کند و به فکر می افتد تا جشنی برای بالغ شدن فرزند خود ترتیب دهد و از آن روز فراموش نشدنی تجلیل فراوان به عمل آورد. (محمد جواد مروجی طبسی، ۱۳۹۲)

۴. تربیت اخلاقی

موثرترین عامل در تربیت اخلاقی و دینی فرزندان، رفتارهای درست والدین است. در سیره تربیتی ائمه اطهار (ع)، تربیت با رفتار و عمل، بارزترین بعد تربیت است. فرزندان ائمه (ع)، با دیدن رفتار آنان الگو گرفته، عمل می کردند.

شعیب بن عبدالرحمان خزائی می گوید: «هنگامی امام حسین (ع) در کربلا به شهادت رسید، بر دوشش نشانه ای وجود داشت. از امام سجاد (ع) درباره ی آن

پرسیدند، امام سجاد (ع) بسیار گریست و فرمود: «این اثر بارهای غذایی است که پدرم بر دوشش حمل می کرد و به خانه های تهیدستان می برد». (علامه مجلسی، ۱۳۹۷ ق)

امام سجاد (ع) پیوسته این رفتار پدرش را مشاهده کرد و الگو گرفت؛ چرا که امام باقر (ع) فرمود: «پدرم علی بن حسین (ع) شب ها کیسه نان بر دوش حمل می کرد و به مستمندان صدقه می داد». (ابن شهر آشوب، ۱۳۸۰)

والدین باید مراقب باشند تا بین گفتار و عملشان تناقض به وجود نیاید؛ زیرا در غیر اینصورت، اهداف تربیتی آنان محقق نخواهد شد.

امام حسین (ع) در واپسین لحظه های زندگی و شرایط ناگوار خانواده و فرزندان، غصه ی یتیمی و از دست دادن نزدیک ترین عزیزان از یک طرف، طی مسیر کربلا تا شام و از شام به مدینه و همراهی دشمنان سنگدل از طرف دیگر را مجسم کرد و در چنین شرایطی امام (ع) شیوه ی دعوت به صبر و بردباری و توجه دادن به نصرت الهی را بر گزید تا با دم حسنی خود، روح خسته ی آنان را توان دوباره بخشد و عزمشان را برای دستیابی به تمام اهداف راه تقویت نماید.

در مقاتل آمده است که «هنگامیکه امام علی (ع) همه یارانش را دید که شهید شده اند، برای وداع به خیمه ها آمد و ندا داد: ای سکینه! ای فاطمه! ای زینب! ای ام کلثوم! درود و سلام من بر شما باد! سکینه صدا زد: ای پدر! آیا تن به مرگ داده ای؟ فرمود: ای نور چشم من! کسی که یآوری ندارد، چگونه تسلیم مرگ نشود؟ نصرت و رحمت خدا در دنیا و آخرت به همراه شماست، پس بر قضای الهی صبر پیشه کن و زبان به شکوه مگشای، زیرا دنیا از بین رفتنی و آخرت ماندگار است». (شیخ عباس قمی، ۱۳۸۴ش)

سیره ی اخلاقی و عملی این امام عزیز با فرزندانش، آنهم در واپسین لحظات عمر و

در سخت ترین شرایط، بسیار زیبا و تامل بر انگیز است. از جلوه های تربیتی حادثه‌ی عاشورا، صحنه‌ی آزادی و انتخاب راه بو. امام حسین (ع) با اینکه در کربلا به شدت نیازمند داشتن یاور بود، اما با کمال صداقت و راستی فرزندان و دیگر یاوران خود را در ادامه‌ی مسیر آزاد گذاشت و با اینکه بر فرزندان خود حق بزرگ دارد، اما هیچ گاه راه مبارزه و همراهی خود را بر آنان تحمیل نفرمود و از این رو، آنانکه آگاهانه همراهی پدر و امام خویش را برگزیدند، در این راه، تا آخرین نفس ایستاده و جان خویش را فدا نمودند.

امام سجاد (ع) می فرماید، «در شب عاشورا پدرم اهل و فرزندان خود و اصحاب را جمع نمودند و خطاب بدانها فرمودند: ای اهل و فرزندان و ای شیعیان من! از فرصت شب استفاده کنید و جانهای خود را نجات دهید... شما در بیعتی که با من بسته اید، آزاد هستید...» (شیخ عباس قمی، ۱۳۸۹)

نتیجه گیری

سیره‌ی امام حسین (ع) و قیام عاشورایی اش پرتو کامل ترین الگوهای ماندگار در تاریخ بشر است، که زیبا ترین و ملموس ترین جلوه های انسانی تربیت یافته را به تصویر می کشند و آن را نمونه ای برای آیندگان و مسیر حرکت همگان قرار می دهند. بنابراین سرور شهیدان در تمام ابعاد و رویکرد های تربیتی اعم از تربیت عاطفی، رفتاری، شناختی، اخلاقی؛ الگو سر مشقی برای تمام جهانیان می باشند، به گونه ای که هر آشنا به مسائل تربیتی و روانشناسی را به شگفتی وا می دارد. و با تمسک به این سیره‌ی تربیتی، میتوان، فرزندان با ایمان و کوشا در تمامی عرصه های مقید مادی و معنوی، به جامعه‌ی بشریت تحویل داد.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. قمی، شیخ عباس، نفس المهموم، تهران، موسسه نشر شهر، ۱۳۸۹
۳. قمی، شیخ عباس، منتهی الآمال، ج ۱، تهران، نشر مصطفی، ۱۳۸۴ ش
۴. مجلسی، محمد باقر، اجارالانوار، ج ۷۴ و ۳۷ و ۴۵، موسسه الوفاء، بیروت، ۱۳۹۷ ق
۵. ابن شهر آشوب، محمدبن علی، مناقب آل ابی طالب، ج ۴، قم، ذوی القربی، ۱۳۸۰
۶. مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (ع)، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۲ ش
۷. ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله، شرح نهج البلاغه، ج ۱۰، قم، مکتبه المرعشی النجفی، ۱۳۹۳ ش
۸. بحرانی، سید هاشم، البرهان، ج ۱، قم، موسسه العثه، ۱۴۱۵ ق
۹. احمدی میانجی، علی، مکاتب الائمه، ج ۱، قم، موسسه دارالحدیث العلمیه و الثقافیه، ۱۴۲۷ ق
۱۰. راوندی، قطب الدین، الدعوات، قم، مدرسه الامام مهدی (عج)، ۱۳۶۶ ش
۱۱. فلسفی، محمد تقی، جوان از منظر عقل و احساسات، ج ۱
۱۲. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم اخلاق، قم، الشریف الرضی، ۱۳۷۰ ش
۱۳. محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۸، قم، موسسه آل البیت، ۱۴۲۹ ق